

17. lekce

*Konjunktiv přezenta a
imperfekta ve vedlejších větách*

Lze se v tom obecně zorientovat a uvažovat logicky?

Ve většině latinských vedlejších vět se používá konjunktiv. Konjunktiv totiž vyjadřuje **závislost vedlejší věty** na větě hlavní. Jde tedy o to zapamatovat si, který čas konjunktivu se používá v daném typu vedlejší věty a za jakých okolností. Nevěšte hlavu! Většinou jde o naprosto logicky vysvětlitelný jev, protože velkou měrou je **čas konjunktivu ve vedlejší větě závislý na čase řídicího slovesa ve větě hlavní**. Tento jev se označuje jako tzv. časová souslednost. Ta se sice zřetelně projeví až v dalších lekcích, nicméně i v této kapitole už uvidíme její vliv.

Vedlejší věty se spojkou „ut“ a „ne“

Spojka „ut=aby“ a její záporná varianta **„ne=aby ne“** se používají v tzv. účelových a obsahových žadacích větách. Pozor, nikdy nepoužívejte v tomto kontextu spojení „non ut“, je to netypické a v klasické gramatice se to nedoporučuje. S takovou variantou se setkáte spíše až ve středověké latině, ale nejprve musíte dokončit Latinu II, III a některé IV 😊

V takových vedlejších větách je **VŽDY KONJUNKTIV!**

2 situace k zapamatování = **2 různé konjunktivy ve vedlejší větě v závislosti na tom, jaký čas je v řídicím slovese věty hlavní:**

- 1) konjunktiv prézenta
- 2) konjunktiv imperfekta

a nyní podrobněji a hlavně si řekněme **PROČ...**:

1) pokud je řídicí sloveso v hlavní větě (tedy přísudek hlavní věty) v čase **přítomném, budoucím nebo jej představuje imperativ** (soubor těchto případů se souhrnně označuje jako **tzv. čas hlavní**), potom je ve vedlejší větě **konjunktiv prézenta**:

Prosím tě, abys přišel. = Oro te, ut venias.

Poprosím tě, abys přišel. = Orabo te, ut venias.

Popros ho, aby přišel! = Ora eum, ut veniat!

Proč: děj věty hlavní i věty vedlejší probíhají relativně současně nebo děj vedlejší věty bude nejspíše bezprostředně následovat po ději věty hlavní. Pro **vyjádření této relativní současnosti** by bylo nelogické použít konjunktiv minulý, když se děj odehrává v přítomnosti (teď tě prosím, abys teď něco udělal) a konjunktiv budoucí neexistuje. Tudíž logicky připadá v úvahu konjunktiv přítomný. Tedy: pokud vedlejší věta vyjadřuje děj současný s jiným relativně přítomným či do budoucna zaměřeným dějem, použijeme konjunktiv prézenta.

2) Už určitě tušíte, co se stane, když se řídící sloveso ve větě hlavní posune do minulosti. Použijeme ve vedlejší větě **konjunktiv imperfekta**, a to v případě použití jakéhokoli minulého času v řídícím slovese věty hlavní (různé typy minulého času v hlavní větě se souhrnně označují jako tzv. **vedlejší čas**):

Prosil jsem tě, abys přišel. = Orabam te, ut venires.

Poprosil jsem tě, abys přišel. = Oravi te, ut venires. (indikativ perfekta – ještě neumíme, ale je to dokonavý minulý vid)

Proč: Opět jde o vyjádření relativní současnosti, ovšem tentokrát si položíme otázku, co se myslí současností s minulým dějem. Odpověď zní: rovněž minulý děj. Tedy jediný logicky přijatelný konjunktiv bude nějaký konjunktiv minulý, konkrétně to bude konjunktiv imperfekta, neboť ten v latině slouží právě pro vyjádření současnosti v minulosti. Ostatní minulé konjunktivy budou vyjadřovat např. předčasnost v minulosti, ale to nás čeká až v jiných lekcích.

a ještě jednou a naposledy

- hlavní čas ve VH (přítomnost, budoucnost, imperativ) → ve VV je **konj. prézenta** (děje probíhají relativně současně)
- vedlejší čas ve VH (jakýkoli minulý čas) → ve VV je **konj. impf.** (opět děje probíhají **relativně současně**, **avšak v minulosti**)

cum historicum

Cum historicum neboli *narrativum* (počeštěně cum historické nebo narativní – je opět spojka, po které ve vedlejší větě musíme použít **VŽDY KONJUNKTIV**).

Opět logicky přemýšlejme nad tím, proč se tak tato spojka jmenuje, čímž zjistíme, kdy se používá: samotná spojka **cum** znamená ve většině případů „**když**“. Velkou měrou tedy vymezuje časově nějaký děj. Takových spojek *cum* máme v latině hned několik. *Cum historicum* tedy bude něčím specifické a bude se od ostatních spojek *cum* lišit. A to právě přívlastkem „*historicum*“, tedy tím, že daný děj se vždy odehrává v minulosti. U spojky ***cum historicum*** tedy vždy automaticky zařadíme děj do minulosti, resp. překládáme vedlejší větu, v níž je tato spojka použita, minulým časem. Výraz „*narrativum*“, tedy „*vypravovací*“, odkazuje na to, že tato spojka *cum* se používá tam, kde se o minulosti vypravuje souvisle, obvykle se jedná o nějaký ucelený příběh apod. **A ještě něco navíc!** Ve většině případů vyjadřuje *cum historicum* nejen časovou souvislost mezi větou vedlejší a hlavní, ale navíc i **příčinný vztah**. **Lze to ověřit tak, že si místo překladu „když“ zkusíme *cum* přeložit slovem „protože“.**

Konjunktiv kterého času?

Znovu přemýšlejme nad časem děje, o kterém je v takových větách řeč. Jedná-li se tedy o vypravování o minulosti, nepřipadají v úvahu jiné konjunktivy než ty minulé. Používají se dva minulé konjunktivy podle následujícího pravidla:

- 1) **konj. impf.** – pokud jde o nedokonavý vid, tedy v minulosti probíhající, neukončený děj
- 2) **konj. plpf.** (plusquamperfekta) – pokud jde o dokonavý vid, tedy děj v minulosti skončený – tento konjunktiv prozatím neumíme, ale řekněme si, že i zde platí tzv. časová souslednost, neboť jde o konjunktiv, který vyjádří ukončenou minulost, tedy něco, co se odehrálo hlouběji v minulosti (z jiných jazyků asi znáte výraz předminulý děj)

Např.: **Když** učitel přicházel do školy, žáci ho zdravili.

Cum magister in scholam veniret, discipuli eum salutabant.

Povšimněme si na tomto příkladu následujícího: děj VV i VH se odehrává v minulosti, ve VV je **konj. impf.**, **protože děj v minulosti probíhá (nedokonavý vid)**. Vzpomeňte si na spojku ut – také u ní se použil pro vyjádření současného děje v minulosti (tedy VV a VH obě probíhající v minulosti) konjunktiv impf. **Tedy už můžeme tvořit pravidlo, že pokud děj VV probíhá současně s minulým dějem VH, pak se v této VV použije konjunktiv impf.** Současně si ověřme funkci *cum historického* – můžeme si říci, že žáci zdravili učitele, nejen „když vcházel do školy, ale také „protože“ vcházel do školy.

Jen pro ukázkou použití konj. plpf.:

Když učitel **vešel** do školy, žáci ho pozdravili. **Cum** magister in scholam venit, discipuli eum **salutavissent**.

podmínkové věty

Obecně k podmínkovým souvětím: podmínku dělíme na reálnou, nereálnou a potenciální. Podle toho používáme v podmínkových souvětích indikativ nebo konjunktiv.

Podmínka reálná → **INDIKATIV** různých časů

Podmínka ireálná → **KONJUNKTIV** – imperfekta/plusquamperfekta

Podmínka potenciální → **KONJUNKTIV** – prézenta/perfekta

Obvykle používáme indikativ nebo konjunktiv daného času nejen ve VV, ale i ve VH.

Jak budu překládat spojku sí/nisi a jak vyjádřím v češtině realitu/irealitu/potencialitu?

REALITA:

Jestliže/pokud se dívka dobře učí, maminka ji chválí. (**jestliže ne**)

Si puella bene discit, mater eam laudat. (**nisi**)

→ v překladu nesmí být ani náznak ireality, popisujete skutečný děj, ať už v přítomnosti, minulosti nebo budoucnosti, v latině použijete INDIKATIV přítomný, minulý nebo budoucí, tedy čeština a latina jsou v tom zcela paralelní

IREALITA:

1) V PŘÍTOMNOSTI: **Kdyby** se dívka dobře učila, maminka by ji chválila. (**kdyby ne**)

Si puella bene disceret, mater eam laudaret. (**nisi**)

→ Irealitu v přítomnosti vyjádří v českém překladu 1 podmiňovací výraz (obsahuje složky „by“), zde tedy slovo „**kdyby**“. Latinská spojka **si/nisi** zůstává nezměněna, změnu v realizaci podmínky vyjadřuje právě použitý konjunktiv. Souvětí pracuje s dějem, který nelze uskutečnit NYNÍ, např. protože dívka je **dnes** nemocná a nemůže se učit.

2) V MINULOSTI: Kdyby se byla dívka (bývala) dobře učila, maminka by ji byla (bývala) chválila.

Si puella bene didicisset, mater eam laudavisset.

→ tento typ věty zatím neumíme aktivně vytvořit, ale všimněte si na českém překladu toho, jak se liší vyjádření ireality v minulosti od předchozího příkladu – nestačí jedno „by“, ale **podmiňovací výraz jakoby zdůrazníme pomocným slovesem být** – „**kdyby byla**“ (popřípadě i bývala, ale to už je zbytečně silné). Souvětí pracuje s dějem, který nešlo uskutečnit v MINULOSTI, např. protože dívka **byla minulý týden** nemocná a **na včerejší test** se nemohla naučit.

POTENCIALITA:

- k tomuto typu vět se ještě dostaneme, ale jde samozřejmě o vyjádření toho, že **nějakou podmínky lze splnit, jen si tím nejsme jisti, zůstává to pro nás MOŽNOSTÍ**, používá se zde **konjunktiv** prézenta nebo perfekta

např.: Jestliže **by** se **snad** dívka učila, test napíše dobře. → český překlad je zde komplikovanější a značně individuální, doporučuji zařadit výraz **SNAD**